

معرفی کتاب / کشف حجاب؛ زمینه ها، پیامدها و واکنش ها

۵ شهریور ۱۳۹۴ ساعت ۱۸:۲۸

کشف حجاب؛ زمینه ها، پیامدها و واکنش ها

نویسنده: مهدی صلاح

مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی؛ ۱۳۸۴

در این اثر کوشش شده است تا سیر کشف حجاب در ایران در عصر رضاشاه با تکیه بر منابع اصلی، در شش فصل بررسی شود. مقدمه کتاب، به بحثی نسبتاً مفصل درباره معرفی انتقادی منابع تحقیق اختصاص یافته است. منابع اصلی کتاب شامل اسناد تاریخی کشف حجاب، اسناد مربوط به قبل از حادثه، زمان حادثه و پس از شهریور ۲۰ و همچنین روزنامه ها و مجلات است و منابع فرعی شامل خاطرات و تاریخ های سیاسی اجتماعی آن دوران می شود.

اسناد به دو دسته عادی و محرمانه تقسیم می شوند؛ اسناد عادی شامل گزارشات معمولی سطوح پایین اداری بخش ها و شهرستان ها و اسناد محرمانه که بیشترین تعداد را تشکیل می دهند شامل دستور العمل ها و بخشنامه های والیان و استانداران به مناطق تحت نفوذ، گزارشات استانداران و حکام شهر ها به وزارت داخله و بخشنامه ها و دستور العمل های وزارت خانه های معارف و داخله و ریاست وزراء به مناطق ذی نفوذ است.

نشریات "زبان زنان"، "جمعیت نسوان وطنخواه ایران"، "عالم نسوان"، "ایران شهر" و کتاب های "خاطرات و خطرات" تألیف مهدیقلی خان هدایت معروف به مخبر السلطنه، "سی خاطره از عصر فرخنده پهلوی" به قلم علی اصغر حکمت، "مأموریت برای وطنم" تألیف محمدرضا پهلوی، "رستاخیز ایران" به قلم فتح الله نوری اسفندیاری و "تاریخ معاصر ایران" تألیف پیترو آوری، در این کتاب مورد استفاده قرار گرفته اند.

فصل اول با عنوان "تجددگرایی و کشف حجاب"، قضیه کشف حجاب را از دیدگاه تجددطلبان مورد توجه قرار داده است. مفهوم تجددطلبی، تجددطلبی در ایران و نخستین متجددان، تأثیر تجددطلبی در تغییر پوشش زنان ایرانی عصر قاجار و سیر شتاب زده تجددطلبی در ایران در عصر رضاخان در چهار مرحله وضع قوانین عرفی و تجدید سازمان قوه قضاییه، تغییر نظام آموزشی و گسترش سازمان های آموزشی به شیوه غربی، ترویج و تحمیل لباس و کلاه اروپایی به ایرانیان و رفع حجاب از زنان، در این فصل بررسی شده است.

فصل دوم به بررسی زمینه ها و مقدمات اعلام کشف حجاب در ایران اختصاص دارد و در این راستا اتحاد شکل البسه، دومین کنگره زنان شرق در ایران، گسترش مدارس دختران به شیوه اروپایی، سفر رضاشاه به ترکیه و تشکیل کانون بانوان را مورد توجه قرار داده است.

کشف حجاب به دلیل برخورد مستقیم با اعتقادات مذهبی مردم و تأثیرات و عواقب نامطلوبی که در جامعه اسلامی بر جای می نهاد، به منظور دیگر برنامه های غرب گرایانه و حتی استعماری از حساسیت بیشتری برخوردار بود. از این رو قانون اتحاد شکل البسه، به عنوان مقدمه ای برای اعلام کشف حجاب در نظر گرفته شد. در بخشی از این قانون آمده است: "کلیه اتباع ذکور ایران که بر حسب مشاغل دولتی دارای لباس مخصوص نیستند، در داخله مملکت مکلف هستند که ملبس به لباس متحدالشکل شوند." "اعلام کشف حجاب و اقدامات سازمان یافته برای پیشبرد آن" عنوان فصل سوم کتاب است که نخست به بررسی روند اعمال کشف حجاب و تهیه و تدوین قانون مربوطه و چگونگی رسمیت یافتن آن پرداخته است و سپس با توجه به این که برنامه مزبور از سوی رژیم در قالب یک طرح سیاسی اجتماعی مطرح شده است و سرمایه گذاری عمده ای نیز بر اجرای آن صورت گرفته است، راه های پیشبرد آن را از جمله بخشنامه عمومی اعلام کشف حجاب، هفدهم دی و اعلام رسمی آن و اقدامات تبلیغی و بازدارند و انتظامی مورد توجه قرار داده است.

"جشن ها و سخنرانی ها" از برنامه های تبلیغی و "ممانعت از رفتن زنان با حجاب به حمام ها"، "گماردن پاسبان ها در مراکز عبور و مرور شهر مخصوصا بازار جهت اخطار به زنان چادری"، "گرفتن التزام از گاراژدارها که زنان چادری را سوار نکنند" و "گماردن مأمور در زیارتگاه ها که زن های با چادر را اجازه ورود ندهند"، از برنامه های بازدارند و انتظامی در راستای منع حجاب بوده است.

فصل چهارم به بررسی سیر کشف حجاب در شهرها، ولایات و مناطق عشایری اختصاص دارد. بررسی اسناد و گزارش های به جای مانده از آن دوران نشان می دهد که میزان و چگونگی پیشبرد طرح کشف حجاب در هر منطقه، با توجه به بافت اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و موقعیت جغرافیایی و اقلیمی و همچنین نحوه فعالیت نهادها و سازمان های ذی ربط از قبیل انجمن ها و سازمان های زنان و اقدامات تبلیغاتی آنان در این راستا، متفاوت بوده است.

در گزارش مربوط به وضعیت قم از زبان حاکم این شهر مذهبی خطاب به وزارت داخله در تاریخ ۲ دی ۱۳۱۴ آمده است: "قم راجع به اجرای این دستور غیر از سایر شهرهاست و باید با کمال حزم و احتیاز شروع به این موضوع نمود." حتی بانوان معلم در این شهر حاضر به رفع حجاب نشده و استعفا می دهند. به طور کلی جریان کشف حجاب در مناطق روستایی پیشرفت چندانی نداشت و مأمورین و دست اندرکاران اجرای طرح نیز در گزارش های خود به آن اعتراف می کردند.

فصل پنجم "واکنش های اجتماعی در برابر کشف حجاب" است. واکنش اقشار مختلف در برابر کشف حجاب، قبل از شهریور ۱۳۲۰ که شامل روشنفکران، دولتمردان، روحانیون و اقشار مختلف زنان می شده و همچنین واکنش زنان امراء، رجال سیاسی و اشراف و واکنش زنان روشنفکر و تحصیلکرده و واکنش زنان سایر طبقات شهری و واکنش زنان روستایی و عشایری و واکنش دولت در قبال مخالفین در این فصل مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل آخر به پیامدهای کشف حجاب اختصاص دارد و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی را مورد توجه قرار داده است. از پیامدهای اجتماعی و فرهنگی کشف حجاب، حذف نقش های فطری زنان مانند مادری و همسری، رواج بی اخلاقی های جنسی و روابط آزاد بین دختر و پسر و از پیامدهای اقتصادی آن، تبدیل ایران به یکی از مصرف کننده های لوازم آرایشی عنوان شده است و در بخش بررسی پیامدهای سیاسی از بیانات امام خمینی(ره) آمده است:

"ما می گوئیم زن ها را به اسم آزادی و ترقی به فساد نکشید و منحرف نسازید. شما حساب کنید در این بیست و چند سالی که از این کشف حجاب مفتضح می گذرد، چه چیزی عاید زن ها شده است؟ چه چیزی عاید مرد ها شده است و چه چیزی عاید این مملکت گردیده است؟"

کتاب "کشف حجاب؛ زمینه ها، پیامدها و واکنش ها" با عنوان کردن فهرست منابع، درج متن و تصویر اسناد و همچنین تصاویر مرتبط با کشف حجاب و فهرست اعلام، به پایان می رسد.

کتاب حاضر که در ۳۹۲ صفحه توسط مهدی صلاح تدوین شده است، برای اولین بار در بهار ۱۳۸۴ توسط مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی روانه بازار نشر گردیده است.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۶۷۳/واکنش-پیامدها-زمینه-حجاب-کشف-کتاب-معرفی>